

O PIĘKNIE NAUK EKONOMICZNYCH

Inauguracja roku akademickiego 2018/2019
na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu

28 września 2018

UNIwersytet Ekonomiczny
w Poznaniu

— Dlaczego wykład o pięknie nauk ekonomicznych? —

Jakie inne tematy wykładu wchodziły w rachubę?

- ✓ *Ustawa 2.0*
- ✓ *Przystąpienie Polski do strefy euro*

Temat powinien być doniosły, ale zarazem podniosły – wszak rozpoczynamy 93 rok akademicki

Uniwersytecki charakter uczelni

Geneza tematu – inspiracja pracami Jerzego Wilkina i Bogusława Fiedora

Plan wykładu

- Wstęp
- Czym jest piękno?
- Czym jest piękno w nauce?
- Piękno nauk ekonomicznych w ujęciu klasycznym – aspekt przedmiotu badania
- Piękno nauk ekonomicznych w ujęciu tradycyjnym – aspekt metody
- Alternatywne rozumienie piękna nauk ekonomicznych
- Co możemy zrobić, by nauki ekonomiczne były jeszcze piękniejsze?
- Zakończenie

Czym jest piękno?

Miejsce piękna w filozofii i historii idei – Umberto Eco –
Historia piękna

Fiedor:

- ✓ piękno apollińskie *versus* piękno dionizyjskie
- ✓ piękno jako ład matematyczny
- ✓ piękno jako zgodność z celem
- ✓ piękno i wzniosłość

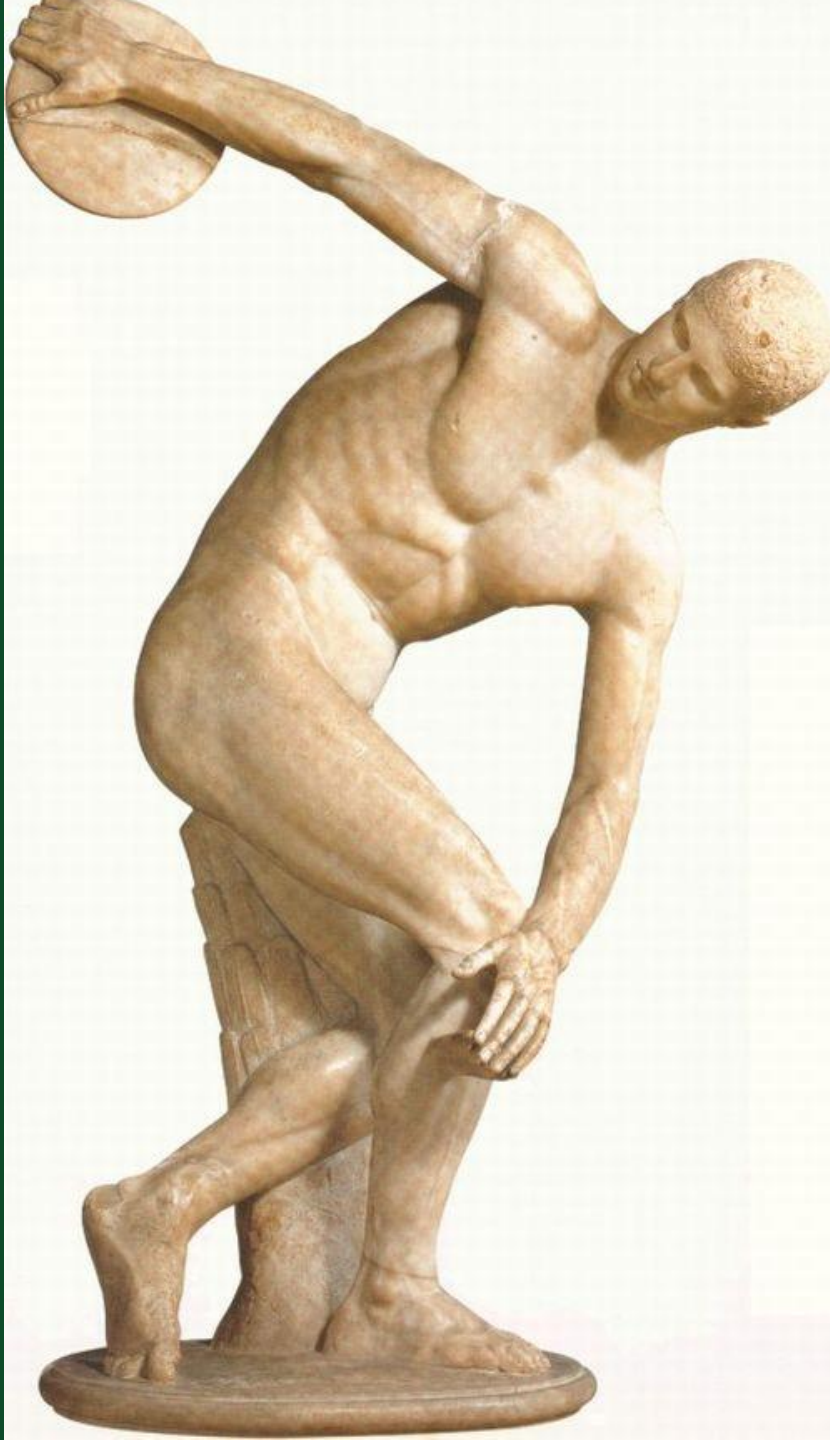
Rozróżnienie piękna apollińskiego i dionizyjskiego

Friedrich Nietzsche – podział kultury na apollińską i dionizyjską

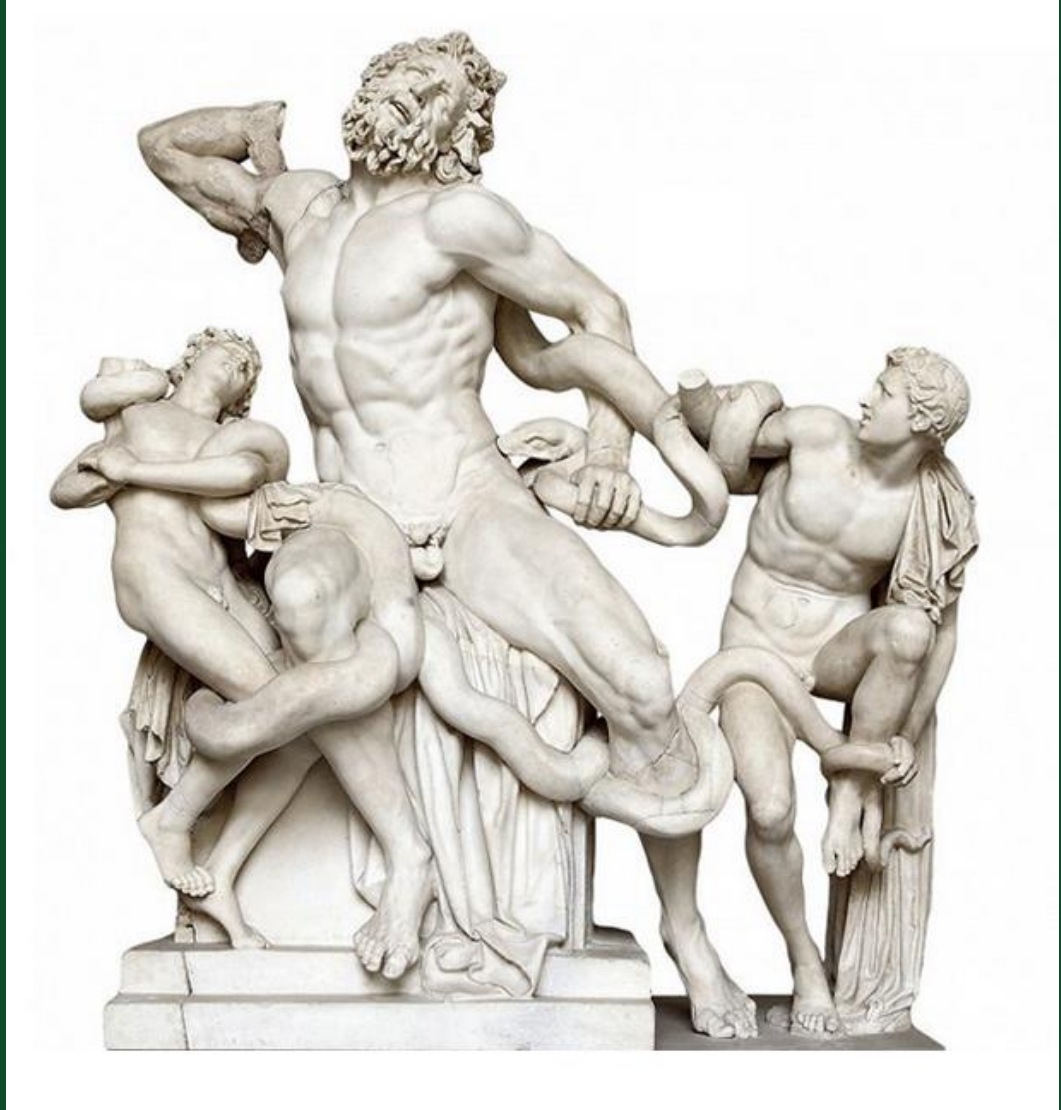
Piękno apollińskie – Platon – harmonia i proporcja, wartość autonomiczna, byt idealny, istnieje niezależnie od swej podstawy fizycznej czy zmysłowej

Piękno dionizyjskie – jest też radosne, ale i często bolesne, a ponadto może być antytetyczne wobec rozumu, nierzadko pełne bólu, szaleństwa i opętania; piękno apollińskie to zasłona piękna dionizyjskiego

Przykład piękna apollińskiego:
„Dyskopol” – rzeźba Myrona
V w p.n.e.

Przykład piękna
dionizyjskiego:

„Laokoon i jego synowie

Agesandros, Polidoros i Atenodoros z Rodos”, ok. 150–50 p.n.e.

marmur, wys. 243 cm, Muzea Watykańskie

— Inne odmiany piękna —

Piękno jako ład matematyczny – Platon, Pitagoras, Leonardo da Vinci

Piękno jako zgodność z celem – milczące współdziałanie treści – św. Tomasz z Akwinu

Subiektywizm piękna – David Hume

Piękno a wzniosłość – Edmund Burke; Fryderyk Schiller określa piękno i wzniosłość mianem dwóch geniuszy, którymi obdarowała nas natura

— Czym jest piękno w nauce? —

Piękno a prawda – Józef Tischner:

„Pytanie o prawdę to utrapienie filozofa. Utrapieniem poezji jest pytanie o piękno. Nie wolno mieszać ze sobą tych dwóch pytań. U podstaw pomieszania znajduje się bowiem wątpliwe założenie, że prawda albo sama musi być piękna, albo musi prowadzić do piękna”.

— Czym jest piękno w nauce? —

Dominacja apollińskiego rozumienia piękna

Wilkin: teoria względności Einsteina, *„której przypisuje się – mimo całego jej skomplikowania – walor szczególnego piękna matematycznego”*

Heller: *„Matematyczne morze struktur jest nieskończone. Obcowanie z nimi dostarcza silnych przeżyć estetycznych, jak obcowanie z poezją”*

Heisenberg: zależności ujęte w teorii atomowej, mimo całej swej matematycznej abstrakcji charakteryzują się niewiarygodną prostotą i nawet Platon nie uwierzyłby, że są tak piękne; *„Tych zależności nie można wymyślić; musiały one istnieć od stworzenia Świata”*

— Czym jest piękno w nauce? —

Kepler: „*matematyka jest archetypem piękna*”

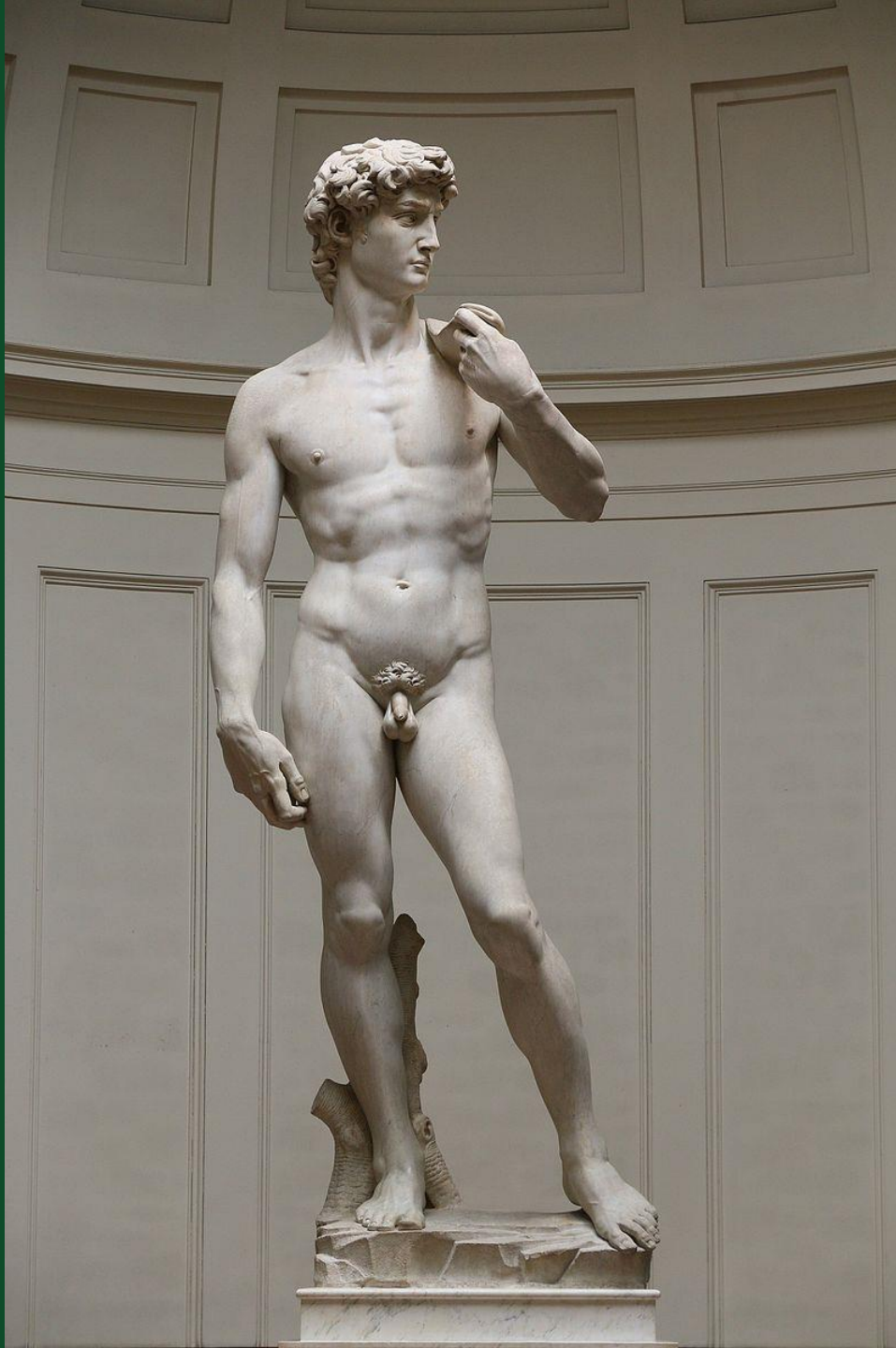
Chandrasekhar (laureat Nagrody Nobla w dziedzinie fizyki)
napisał:

„*W istocie, wszystko, co usiłowałem powiedzieć, można zwięźle wyrazić w dwóch łacińskich aforyzmach:*

Simplex sigillum veri – Prostota to znak prawdy.

Pulchritudo splendor veritatis – Piękno splendorem prawdy”

Przykład piękna apollińskiego:
„Dawid” Michała Anioła
1501-1504
Galleria dell'Accademia,
Via Ricasoli, Florencja, Włochy

Przykład piękna apollińskiego:

„Apollo i nimfy”

François Girardon - rzeźba 1666-1675

Park w Wersalu, Francja

— Czym jest piękno w nauce? —

Nauki społeczne – w stronę piękna dionizyjskiego?

Geertz: „Jak przypuszczam, elegancja wciąż jeszcze króluje jako cecha uznawana ogólnie za ideał; a jednak na polu nauk społecznych bardzo często to właśnie przez odejście od owego ideału pojawiają się prace naprawdę twórcze”

„Whitehead zaproponował niegdyś naukom przyrodniczym maksymę «Szukajcie prostoty i nie ufajcie jej»; w odniesieniu do nauk społecznych mógłby równie dobrze zaproponować hasło: «Szukajcie złożoności i porządkujcie ją»”

Przykład
piękna dionizyjskiego:
„Bachus”, Peter Paul Rubens ok. 1638–1640
Hermitage Museum, Sankt Petersburg

— Piękno nauk ekonomicznych w ujęciu klasycznym

– aspekt przedmiotu badania

Dziedzina nauk ekonomicznych – cztery dyscypliny: ekonomia, finanse, nauki o zarządzaniu i towaroznawstwo

Uwaga: **ekonomia i finanse, nauki o zarządzaniu i jakości**

Czy istnieje wspólne pole badawcze, podstawowy problem badawczy łączący te dyscypliny?

Podstawowy problem badawczy – efektywność wykorzystania rzadkich zasobów w powiązaniu z indywidualnymi i społecznymi skutkami działalności gospodarczej

W jaki sposób wątek ten jest obecny w badaniach prowadzonych w ramach czterech wymienionych dyscyplin?

Piękno nauk ekonomicznych w ujęciu klasycznym – aspekt przedmiotu badania

Ekonomia – Robbins: „*ludzkie zachowanie jako związek między danymi celami a ograniczonymi środkami o alternatywnych zastosowaniach*”

Nauki o zarządzaniu – Griffin uważa, że „zarządzanie” można zdefiniować z punktu widzenia tzw. perspektywy zasobowej; zarządzanie polega na takim dobieraniu i koordynowaniu wykorzystania rzadkich zasobów, aby możliwe było osiągnięcie celów organizacji, do których należy m. in. efektywność

Finanse – będące dobrem rzadkim (ograniczonym) zasoby finansowe alokowane są pomiędzy różne możliwości inwestowania, które mają przynosić właścicielowi środków pożytki; liczy się efektywność inwestowania

Towaroznawstwo – przyrodniczo-techniczne podstawy efektywności; jak efektywność uwarunkowana jest czynnikami fizycznymi, chemicznymi, biologicznymi itp.?

Piękno nauk ekonomicznych w ujęciu klasycznym – aspekt przedmiotu badania

Wspólny rdzeń nauk ekonomicznych oraz różnorodność zainteresowań badawczych

Różnice pomiędzy dyscyplinami

Różnice wewnątrz dyscyplin – wieloparadygmatowość poszczególnych dyscyplin

Koontz, Rodrik – dżungla paradygmatów

Piękno nauk ekonomicznych w ujęciu tradycyjnym – aspekt metody

Wątpliwa refleksja na temat podstaw filozoficznych i metodologicznych prowadzenia badań ekonomicznych

Realizm filozoficzny a sukcesy współczesnej nauki

Prymat realizmu filozoficznego w filozofii ekonomii

Kwestie etyczne – aktywność naukowa jest dobra, pożyteczna i wartościowa

Hierarchiczna budowa wszechświata, świat gospodarczy jest wielopoziomowy

Stanowisko systemizmu jako kompromis między redukcjonizmem a holizmem

— Piękno nauk ekonomicznych — w ujęciu tradycyjnym – aspekt metody

Zróżnicowanie metodologiczne i metodyczne nauk ekonomicznych – zarówno podejście idiograficzne, jak i nomotetyczne; specyfika towaroznawstwa – szerszy udział metod właściwych naukom eksperymentalnym i przyrodniczym – *per saldo* to silna strona

Język nauk ekonomicznych – dwie przeciwstawne tendencje: konwergencja i hermetyczność języków poszczególnych dyscyplin; rola matematyki

Piękno niektórych terminów – dylemat więźnia, paradoks hazardzisty, malejąca krańcowa zmiana użyteczności, błąd faworyta i kandydata o małej szansie, pułapka względności, efekt wabika, efekt mniej znaczy więcej, organizacja jako teatr

Alternatywne rozumienie piękna nauk ekonomicznych

Idea piękna dionizyjskiego

Dwoistość rozumienia piękna, dostrzeganie antynomii pomiędzy pięknem a niepięknem, czyli brzydotą

Piękno jako uosobienie, ekwiwalent, synonim tego, co pozytywne, ale i równoczesna świadomość cech negatywnych

Przykład piękna dionizyjskiego:
„Triumfalny orszak Bachusa”
Marten van Heemskerck, 1536-1537
Muzeum Historii Sztuki Austria

Alternatywne rozumienie piękna nauk ekonomicznych

Lista „grzechów” nauk ekonomicznych:

- ✓ Nierealistyczność przyjmowanych założeń – stereotyp *homo oeconomicus* i założenie o dążeniu ludzi do maksymalizacji użyteczności oraz założenie o maksymalizacji zysków przez przedsiębiorstwa
- ✓ Aksjomatyzacja i oderwanie od życia – idące często w parze z zaawansowanym instrumentarium ilościowym
- ✓ Imperializm ekonomiczny – zdominowanie przez ekonomię obszaru badawczego nauk społecznych. Becker: podejście ekonomiczne jako metoda analizy, a nie zbiór założeń behawioralnych
- ✓ Ograniczone możliwości predykcyjne. Kompleksy częściowo nieuzasadnione: medycyna, geologia, meteorologia. Blaug: teoria grawitacji Newtona, teoria ewolucji Darwina, psychologia głębi Freuda, teoria samobójstwa Durkheima

Alternatywne rozumienie piękna nauk ekonomicznych

Jasne strony nauk ekonomicznych:

- ✓ Posępność nauk ekonomicznych – Carlyle i Arrow: zasoby, jakimi dysponują ludzie, są rzadkie i nie wszystko daje się zrobić od razu
- ✓ Posępność jako słabość, która de facto jest silną stroną – nauki ekonomiczne poprzez główny przedmiot swoich zainteresowań, czyli efektywność, nadają ludzkim zachowaniom wymiar racjonalny, co nie wiąże się wcale z nieuzasadnionym uświadamianiem ograniczoności zasobów, ale prowadzi do ustalenia hierarchii zaspokajania (nieograniczonych) ludzkich potrzeb przy wykorzystaniu rzadkich środków
- ✓ Nauki ekonomiczne są przydatne i pożyteczne, gdyż ich rolą (funkcją) pełnioną w społeczeństwie jest przyczynianie się do racjonalizacji gospodarczych zachowań człowieka, dzięki czemu sprawiają, że możliwy i realny staje się wyższy poziom dobrobytu

Alternatywne rozumienie piękna nauk ekonomicznych

Jasne strony nauk ekonomicznych:

- ✓ Zdolność do ewolucji, do korekt i do wchłaniania oraz uwzględniania nowych zjawisk i procesów – jako odpowiedź na zarzuty o jednostronność, nieuwzględnianie innych wymiarów
- ✓ Zdolność i gotowość nauk ekonomicznych do współpracy z innymi dyscyplinami, dziedzinami i obszarami wiedzy, w tym także interdyscyplinarność – jako odpowiedź na zarzut imperializmu

Co możemy zrobić, by nauki ekonomiczne były jeszcze piękniejsze?

- ✓ Otwartość i wrażliwość na argumenty inne aniżeli ściśle ekonomiczne
- ✓ Nowe pola badawcze
- ✓ Odejście od arogancji
- ✓ Pokora w stosunku do świata rzeczywistego i do danych empirycznych
- ✓ Poczucie tożsamości nauk ekonomicznych – efektywność oraz rzadkość zasobów
- ✓ Rezygnacja z fetyszu podziałów formalnych
- ✓ Refleksja nad statusem nauk ekonomicznych z punktu widzenia filozofii nauki
- ✓ Zrozumienie wieloparadygmatowości i różnorodności nauk ekonomicznych
- ✓ Większa rola badań zespołowych
- ✓ Współpraca z otoczeniem międzynarodowym - internacjonalizacja

Dziękuję za uwagę

UNIwersytet Ekonomiczny
w POZNANIU

